

За партою - з Нобелівським лауреатом

Коли 1992 року в Україну надійшла звістка про те, що француз Жорж Шарпак (Георгій Харпак) отримав Нобелівську премію в галузі фізики, цій новині чи не найбільше з усіх українців зрадів Федір Мосійчук із міста Дубровиці. Адже з Харпаком, який теж народився в Дубровиці, вони були друзями дитинства, сиділи за одною партою у школі.

Кораблики на Горині

— Я від Георгія, а точніше — Гершка, як називали в дитинстві Харпака (таке було тоді його прізвище), на рік старший, — розповідає 86-річний Федір Степанович. — Але в перший клас ми з ним пішли одночасно. Посадили нас за одну парту — отак і подружилися. Непосидючим він був, вертким, на все кидав свій погляд. Але ті хто з однокласників не міг так добре метикувати, як він. Часто ми з ним ходили на річку Горинь рибалити, пускати кораблики за течією. А ще — на футбол, який обоє любили без тям. Георгій мав невеликий зріст, отож йому важко було боротися за м'яч з іншими рослими гравцями. Він їх обігравав «технікою».

— Згодом Георгій з батьками виїхав за кордон, — продовжує Федір Мосійчук. — Виїхали через його травму. Якось восени Георгій пішов на озеро по очерет. Роззувся, босим увійшов у воду. А там, як на зло, наступив на гострий цурпалок і прохромив литку. Дубровицький лікар Маліновський, один на цілу гміну, порадив батькові відвезти його до Львова чи Варшави — боявся, щоб не сталося зараження. Тоді ж, восени, Георгія кудись відвезли, і ми його більше не бачили.

До речі, саме про кораблики Жорж Шарпак згадує у своїй автобіографічній книзі «Життя — як поєднальна нить»: «Не було б жодних моїх відкриттів, якби не саморобні кораблики, які нині разом з іншими хлопчачками. Вони мені нагадували не просто рух, а послідовний та взаємопов'язаний цикл».

— Георгій закінчив польську гімназію, — розповідає далі пенсіонер з Дубровиці. — На додаток до івриту вивчив ще й польську мову.

А загалом Георгій Харпак знав п'ять мов, які допомогли йому як у житті, так і в науковій діяльності.

Мріє про зустріч

Звичайно, Федір Мосійчук цікавився долею свого друга дитинства. Каже, й досі зберігає багато газетних вирізок. Розповів, що 1932 року родина Харпаків виїхала до Франції. У Парижі на них чекав дядько з родиною, який допоміг емігрантам «зіп'ястися на ноги», а малому Георгію прилучитися до перших азів науки, до якої той тягнувся.

Тут, у Парижі, Жорж (так почали називати Георгія) продовжив навчання у школі. 1938 року він вступає до ліцею Святої Луїзи, який довелося закінчувати уже у воєнний час. У 1943-му 19-річний юнак вступає до руху Опору, а через рік його заарештували і доправили до фашистського табору Дахау. Жигтя висіло на волосинці. Адже до євреїв у німців було особливе ставлення. Втім, доля змилювала над юнаком — він дивом вижив.

У повоєнний час Георгій продовжує навчання і вступає до гірничої школи. Після її закінчення навчається в коледжі ллється потяг до фізики. Багато читає, захоплюється працями видатних фізиків, відвідує лекції всесвітньо відомого фізика Фредеріка Жоліо-Кюрі й починає працювати в його лабораторії. Експериментальна фізика буквально полонить молодого вченого. Як результат — стає доктором фізики і 1959 року його приймають до Європейського центру ядерних досліджень у Женеві — одного з найвідоміших світових дослідницьких центрів, де вивчають елементарні частинки науковці-фізики з дванадцяти країн Європи.

Уродженець Рівненщини, Жорж Шарпак (так його називають, відколи він переїхав до

Франції) світову заслугу здобув тому, що створив нову версію детектора для фіксації елементарних частинок, у тому числі й нейтрино, так звану багатодротинкову пропорційну камеру. Його винахід дав можливість досліджувати такі рідкісні взаємодії і складні ядерні реакції, які несуть інформацію про глибинні властивості матерії. Удосконалюючи свої прилади, фізик згодом розробив й інші багатодротинкові детектори: дрейфову камеру, часопроекційну камеру, багаторозрядний лавинний детектор, газовий детектор з твердим фотокатодом і тому подібне. Ці наукові досягнення члена французької Академії наук і були відзначені Нобелівською премією.

У 2004 році з нагоди свого 80-річчя Жорж Шарпак планував побувати в Україні, в місцях, з якими пов'язане його дитинство, але це з якихось причин йому не вдалося зробити. Тим часом до Франції пішов ще один лист із запрошенням Нобелівського лауреата відвідати Україну. Лист від однокласника Федора Мосійчука.

Євген ЦИМБАЛЮК